

Forsøg med familiebehandling i gruppeform*)

(Eksempel på behandling af totalsituationen)

Af kriminalpsykolog WULFF FELDMAN

Resocialisering vil først og fremmest sige indlæring af social adfærd og »aflæring« af den asociale adfærd, der, som Lewin¹⁾ bl. a. siger det, er indlært på samme måde som den sociale adfærd.*) Man må ved resocialiseringen søge at skabe optimale betingelser, for at indlæringen af social adfærd kan foregå, ved at udnytte vor viden om læreprocessernes natur — et af de mest udforskede områder indenfor psykologien. Man må aktivere de faktorer i og udenfor individet, der fremmer den sociale indlæring og hæmme eller fjerne de faktorer i og udenfor individet, der hindrer indlæringen af social adfærd.

En væsentlig del af disse bestræbelser må gå i retning af at forsøge at ændre lidt på de tidligere og aktuelle uhensigtsmæssige ydre påvirkningsfaktorer (først og fremmest familiesituationen, forholdet til forældre, søskende, kone og kæreste), således at de ikke påny provokerer de gamle reaktioner, den kriminelle adfærd. Som Stürup²⁾ siger det: »Når personen kommer tilbage til den gamle stimulusituation, tilbage til et miljø, hvor han tidligere har følt sig frustreret — falder han let tilbage til de samme gamle mønstre«.

Det enkelte individ lever som bekendt i et stadigt vekselspil med omgivelserne. Man reagerer på forskellig måde overfor forskellige mennesker og situationer, og disse reaktioner, disse relationer til de forskellige mennesker og situationer indgår i det enkelte individs personlighed som en uadskillelig del. *Skal personligheden ændres, må man også søge at ændre relationerne, man må arbejde med individets totalsituation, med individet i dets vekselspil med omgivelserne.* Nødvendigheden heraf synes også at fremgå af følgende udtalelse af Dollard og Miller³⁾ om psykoterapi af den neurotiske patient. Deres udtalelser stemmer i

*) Undersøgelsen foretaget m. støtte af Statens alm. Videnskabsfond.

**) Ved indlæring tænkes naturligvis ikke kun på den klassiske situation: en lærer, der f. eks. lærer en elev at læse og skrive. En væsentlig del af den sociale indlæring foregår jo ad mere indirekte vej ved, at individet omgås ting og personer, færdes i sin omverden og derigennem lærer at handle på den for det enkelte individ i den bestemte situation som oftest mest hensigtsmæssige måde; d. v. s. den måde, der i den situation giver mest succes og behag, mindst fiasko og ubehag. Megen indlæring sker i øvrigt ikke engang ad verbal vej, men gennem vore medmenneskers nonverbale adfærd. Det udtalte mishag virker som regel mindst lige så stærkt som det udtalte. Og som omtalt behøver det ikke engang at være af menneskers verbale og nonverbale adfærd, at man lærer; de enkelte ting lærer os adskiltigt — man tænke blot på den varme kakkelovn.

hvert fald overens med de erfaringer, man har ved behandlingen af kriminelle: »Hvis patienten »reinerforces« — d. v. s. belønnes for den nyindlærte adfærd, når han overfører den til det praktiske liv, har denne adfærd en tendens til at fortsætte. Hvis derimod patienten »straffes«, (spec. i den første tid, patienten »prøver« den nyindlærte adfærd i praksis), vil reaktionen have tendens til at forsvinde«.

Ser man udefra på en bestemt familier situation, vil man ofte kunne iagttage, at de enkelte familiemedlemmers reaktioner på hinanden ligesom er fastlåsedede, stereotype. Rollerne er fastlagt, et spil af indbyrdes forventninger, der mere eller mindre tvinger den enkelte til at reagere udfra sin rolle i overensstemmelse med de andres forventninger og reaktioner. Det kan være en »god cirkel«, der er i gang, men det kan også være en »ond cirkel«, og det sidste vil oftest være tilfældet, når det drejer sig om den kriminelles familieforhold.

Skal en sådan ond — og her altså direkte kriminogen — cirkel brydes, må man dels søge at ændre den kriminelles adfærd således, at han f. eks. ikke igennem denne til stadighed sætter lignende cirkler i gang med nye omgivelser i nye situationer, at han ikke som f. eks. »ulykkesfuglen« til stadighed reagerer på en sådan måde, at han kommer ud for »uheld«. Dels må man søge at påvirke omgivelserne, således at de bl. a. får en bedre forståelse og indsigt i baggrunden for den kriminelles (og evt. i deres egne) reaktioner og forventninger, og derigennem bliver i stand til at ændre lidt af deres egne mere eller mindre stereotype holdninger, så en gunstigere familiecirkel kan sættes i gang.

En sådan ændring i omgivelsernes indstilling kan skabes på mange måder, men de nyere forskningsresultater indenfor socialpsykologien synes at tyde på, at det lettest og varigst sker gennem gruppeformen. Som socialpsykologiens nestor, Kurt Lewin⁴⁾ allerede udtalte i 1946: »Erfaringerne med ledertræning og med mange områder indenfor resocialisering, f. eks. resocialisering af alkoholikere og kriminelle, tyder på, at det er lettere at forandre indstilling og sociale vaner hos en lille gruppe, der behandles samlet, end hvis de enkelte behandles individuelt«. Lewin mener, at en af grundene til, at ændringer lettere sker gennem en gruppe, synes at være individets uvillighed til at gå for langt udenfor gruppens normer, »den enkelte synes kun at ville ændres, hvis gruppen vil det«.*)

*) Lewin taler i øvrigt i samme afhandling om, at man for at ændre individets adfærd dels udefra *a*: kan presse individet imod den ønskede adfærd og derigennem muligt frembringe den ønskede adfærd. Samtidig skaber man imidlertid en uheldig tilstand hos individet med megen aggressivitet, sensitivitet og en ringere evne til at handle konstruktivt. Dels kan man *b*: forsigtigt mindske de modsat rettede kræfter i individet. — Gruppetekniken er ifølge Lewin »følsom overfor mod-

I det følgende skal refereres nogle forsøg med forskellige former for familiebehandling i grupper, der igennem de senere år er blevet foretaget på Herstedvester i tilslutning til afviklingen af et par af de intensive terapigrupper.⁵⁾

Initiativet til disse familiemøder er som så meget andet af det, der er sket i grupperne, kommet fra deltagerne selv. Det er vokset naturligt ud af det almindelige behandlingsarbejde, og alle de her refererede former er ofte i forvejen blevet gennemdrøftet af deltagerne. Det er sikkert af betydning, at initiativet til sådanne relativt nye behandlingsforsøg, som man ikke har større erfaringer med, kommer fra de implicerede og ikke fra behandleren. Kommer initiativet fra den sidstnævnte, vil motiveringen hos deltagerne være dårligere, de vil lettere kunne føle sig som »forsøgskaniner«, medens de her snarere har følt sig som »pionerer« og med denne indstilling har haft større mulighed for at få et positivt udbytte af arbejdet.

I.

Familiebehandlingen i den daglige gruppeterapi.

I den almindelige gruppebehandling uden familiedeltagelse glieder bearbejdningen af den enkelte deltagers familieforhold ind som en væsentlig del af behandlingsarbejdet. Når den enkelte udskrives og fortsætter med at komme til gruppemøderne på anstaltens åbne afdeling, Kastanienborg, er det naturligt, at hans aktuelle forhold til kæreste, kone, forældre etc. gennemdrøftes, og gruppen presser med negative og positive udtalelser og reaktioner den enkelte til en mere adækvat adfærd.*)

En deltager har f. eks. stadige skænderier med konen, og gruppen prøver at udrede lidt af baggrunden for skænderierne: hans utilfredshed med sig selv, han er arbejdsløs, føler sig underlødige overfor konen bl. a. af denne grund og må nu hævde sig ved at skælde ud o. s. v. De andre deltagere føler ansvar for ham, hjælper ham efter bedste evne til at få bedre indsigt i sine familiære forhold og forbinder hjælpen med et effektivt direkte pres. Dette pres kan gruppen udøve med større virkning end en funktionær, idet sidstnævnte jo ikke er i samme båd som deltagerne, ikke ved hvor skoen trykker (dette fænomen skal i øvrigt senere i

stand mod forandring«, og »det er muligt, at gruppeteknikens succes og især varigheden af dens effekt delvis skyldes forsøget på at frembringe en gunstig ændring ved snarere at fjerne de modsat rettede kræfter i individerne end anvende ydre pres«.

*) Vi har tidligere^{5) 6)} været lidt inde på de særlige forhold, der gør sig gældende ved det ambulante og det halvambulante gruppearbejde (hvor nogle forvarede er inde, og andre er prøveudskrevne og stadig møder i grupperne) og skal ved en senere lejlighed nærmere redegøre for erfaringerne med dette arbejde.

artiklen nærmere omtales). — Den, der bearbejdes, må for fortsat at få gruppens støtte og anerkendelse (hvilket betyder en del for ham, idet gruppen i den vanskelige overgangsperiode er et af hans vigtigste tilknytningspunkter), til en vis grad rette sig efter gruppens normer og anvisninger.

I denne situation er det imidlertid naturligt, at kæresten, konen, forældrene, eller hvem det nu er, glider ind i billedet. Deltagerne føler det utilfredsstillende, at de f. eks. ikke kan tale med den pågældendes kæreste. Hun må vel også have nogle fejl, og man føler, at der kan gøres et mere effektivt arbejde, hvis de pågældende familiemedlemmer, der drøftes, selv er til stede, og deltagerne bliver enige om at invitere familiemedlemmer.

II.

Gruppemøder med deltagelse af familiemedlemmer og bekendte.

De første af disse familiemøder foregik på anstaltens åbne afdeling, Kastanienborg, hvor der til de ugentlige gruppemøder (der foregik om aftenen, for at alle kunne være med) var inviteret den nærmeste familie. En overgang blev kredsen på deltagerens initiativ udvidet til at omfatte bekendte, kontaktfolk og tilsynsværger.

Dette sidste syntes især at spille en rolle for dem, der ingen familie havde, for de relativt ensomme og isolerede. Der opstod imidlertid ret snart småkonflikter bl. a. af jalousipræget karakter ved disse mere løst tilknyttede personers deltagelse, og man måtte i nogen grad indskrænke deltagelsen i møderne til kun at omfatte familiemedlemmer. Det skal dog fremhæves, at de deltagende kontaktfolk har været socialt interesserede mennesker, der i flere tilfælde har ydet en værdifuld indsats, spec. i den for den kriminelle vanskelige overgangsperiode til den frie tilværelse. I denne periode, hvor den kriminelle, der gerne vil leve en social tilværelse, har svært ved at blive optaget i sociale grupper og derfor meget let glider ind i de gamle stimulisituationer, den gamle asociale kameratskabskreds på beverdingen, har disse sociale kontakter været af særlig betydning.

Det væsentligste problem her — som i det hele taget med kontaktfolk og tilsynsværger — synes at være at finde interesserede og velegnede personer, der ligger på et socialt og menneskeligt niveau, som den kriminelle kan leve op til uden at komme ud for alt for store konflikter.

Et af de almindelige familiemøder på Kastanienborg skal her refereres i sin helhed, idet det illustrerer en række af de fænomener, der optræder i denne form for familiebehandling.

I mødet deltager 4 forvarede, der endnu ikke er prøvedskrevet, 3 der er prøvedskrevet og 3 pårørende: En mor til en forvaret (C), der dennegang er dømt for ildspåsættelse og stadig

befinder sig på anstalten. En broder til en prøveudskrevet (B), der har haft flere domme for tyveri, og endelig en hustru til en forvaret (E), der stadig befinder sig på anstalten, og som har haft en række domme for tyveri og underslæb.

En af deltagerne byder inden mødets begyndelse kaffe rundt fra afdelingens meget store kaffekande. Da mødet begynder, er der først en vis tavshed, som altid optræder, når der kommer nye deltagere i gruppen. Da ikke alle de pårørende har været med før, strukturerer lederen først situationen, forklarer lidt om gruppens teknik og formål: hjælp til selvhjælp, at man må prøve at være så åben og spontan som mulig og indstille sig så venligt og positivt til hinanden, som man nu engang kan det, og man skal først og fremmest kunne dumme sig. Derimod instruerer man ikke særligt om den specielle holdningsbearbejdende teknik (5).

En forvaret (A), der er dømt for seksualkriminalitet spørger indledningsvis B's broder, hvordan det er at have en kriminel i familien. B's broder vil ikke mene, at det har været så slemt. Han fortæller i den forbindelse, at forholdene i hjemmet altid har været temmelig konfliktfyldt med en fader, der drak, en pylrende overbeskyttende moder og et stadigt pres for at holde den pæne maske udadtil. Broderen mener, at såfremt han ikke selv allerede som 19-årig var kommet væk fra hjemmet, tidligt i militæret og ligeledes meget tidligt havde giftet sig, så var det muligt, at han heller ikke havde kunnet klare belastningen. (B virker lidt mere spændt og dirrende, end han plejer at gøre det. Det kommer særlig stærkt frem, da han senere under mødet kommer ind på lidt af baggrunden for sine tidligere kontaktvanskeligheder med jævnaldrende og herunder bl. a. fremdrager nogle oplevelser fra barndomshjemmet af ubehagelig karakter. At komme frem med det pinlige materiale, når broderen er til stede, gør dette tilsyneladende endnu mere pinligt og ubehageligt end ellers. Det gør mere ondt, men tilsyneladende letter det også mere).

C's moder hører til den pylrende, overbeskyttende type. Hun har is med til sønnen og udviser megen moderlig omsorg. C er øjensynlig ret generet heraf. B fortæller lidt provokerende, at han udmærket kender C's moder, idet han, dengang han havde været sammen med C på Philadelfia (de har begge med held igennem flere år simuleret epilepsi for at klare sig ud af vanskelige situationer) under en flugt derfra sammen med C havde stjålet en habit fra hende.

C's moder ved først ikke rigtigt, hvordan hun skal tage B's meget åbenhjertige bekendelse. Hun har i begyndelsen den beskyttende og moraliserende facon på: nu må man jo håbe, at idag o. s. v. o. s. v. B's broder bemærker spøgende, at B (der nu arbejder som tilskærer) idag selv skærer sine habitter. Hun prøver at smile lidt, men ikke særligt overbevisende. Da B's broder imidlertid på en ret åbenhjertig måde fortæller mere om, hvad han mener er baggrunden for B's kriminelle løbebane, og hvordan han selv klarede sig, provokeres C's

moder til at mindske den moraliserende attitude lidt. Smilet bliver mere naturligt, og hun begynder først lidt tøvende, men senere ligeledes ret åbenhjertigt at fortælle om vanskeligheder af lignende karakter, der har været i hendes og C's hjem. Hun fortæller bl. a. om den fordrukne mand, som hun havde måttet slæbe rundt med, og som skiftevis havde slået hende og børnene, og hun mener, at disse forhold måske også kan have været medvirkende til at præge sønnens senere adfærd. Hun begynder at fortælle om vanskeligheder, som C havde i skolen, om hvorledes han slog sine kammerater med lineal og i det hele taget viste så mange tilpasningsvanskeligheder der, at han til sidst måtte tages ud af skolen.

Gruppen kommer her ind på kontaktvanskeligheder i almindelighed, og C bliver spurgt om baggrunden for disse mærkelige udslag af aggressioner i skoletiden. Han fortæller på sin sædvanlige stille og tøvende facon, at han jo aldrig sagde ret meget, og at det med linealen faktisk var hans eneste måde at klare sig på. Han havde altid gået for sig selv og følte sig ringere end de andre. Det eneste, der interesserede ham, var sport, og han syntes, det var utilstrækkeligt kun at kunne snakke med de andre om dette emne. Efter skoletiden havde han fortsat haft de samme kontaktvanskeligheder, han følte sig udenfor og underlødige og måtte hævde sig på andre områder.

Flere af deltagerne gør ham her opmærksom på, at han jo f. eks. på anstalten altid er blevet anset for en af de mest populære. B spørger direkte, om der måske ikke på samme måde som hos ham selv havde været en vis generthed overfor f. eks. faderens drikkerier, og om dette ikke havde været medvirkende til at skabe nogle af kontaktvanskelighederne med kammeraterne allerede i skoletiden.

Det er tydeligt pinligt for C at tale herom, ikke mindst da moderen er til stede, men da hun jo til dels selv har lagt op til det, og da B — og ikke mindst B's broder — har været inde på de samme problemer, fortæller han nærmere om, hvorledes han gang på gang var blevet drillet af kammeraterne på grund af faderens drikkerier: Nå, er den gamle nu kommet fuld hjem igen, hva' o. s. v. C fortæller videre, hvordan han havde reageret med at lukke sig inde i sig selv og holde sig fra de andre kammerater. Han havde ikke før tænkt over, at han jo f. s. v. reagerede på samme måde idag, selv om der ikke mere var nogen grund til hans reaktioner.

En af de *proveudskrevne* (D) provokeres af C's udtalelser og fortæller, at hans vanskeligheder ved at omgås andre mennesker måske har samme baggrund. Hans fader drak også, og hver gang, han tog en tur, bankede han ikke som hos C konen, men derimod som regel naboen, der var fader til 13—14 børn. Ligeledes var faderen altid meget voldsom overfor sine egne børn. Forvarede blev også af denne grund drillet en del af kammeraterne og havde siden altid været genert og aldrig kunnet frigøre sig overfor andre mennesker. Den eneste måde, han kunne frigøre sig på, var ved at drikke spiritus.

Gruppen kommer i denne forbindelse ind på baggrunden for spiri-

tusmisbrug, og B fremhæver meget stærkt, at det jo ikke så meget er dette at drikke som baggrunden herfor, vi må finde frem til.

D fortæller videre, hvorledes han idag på en helt anden måde føler sig fri overfor sine medmennesker, også uden at han behøver at drikke. Mener at det hænger sammen med tiden, han har haft i gruppen. Fortæller hvorledes han f. eks. idag har fundet et par mennesker, som han kommer sammen med, en arbejdskammerat og dennes kone, og der er aldrig noget besvær med at omgås dem frit selv om han ikke drikker. Han har ikke den samme følelse som tidligere af underlødighed og kejtethed. Nævner som et andet eksempel, at han dagen inden gruppemødet havde arbejdet med en kollega, som han ikke tidligere havde set og aldrig havde haft noget at gøre med. Før i tiden ville han altid have været genert og tilbageholdende, men nu var de i løbet af ganske få minutter kommet i snak, og da der var gået en times tid, kendte de hinanden udmærket. Tidligere havde forvarede aldrig kunnet indlade sig med ukendte uden i hvert fald at have drukket spiritus. Men, som han siger det, han har jo heller aldrig tidligere fået gennemdrøftet baggrunden for sine problemer eller haft lejlighed til at opdage, at hans forhold ikke var noget specielt.

D bliver rost af de andre for sin væremåde idag, og han fortæller i den anledning, at man ikke må tro, at han altid klarer sig lige godt. F. eks. havde han fornylig været hjemme på besøg og der haft nogle af de gamle kontaktvanskeligheder. Dette havde været særlig udpræget, når han havde snakket med gamle skolekammerater o. l. Det var, som om den gamle væremåde blev aktiveret, når han kom i kontakt med de omgivelser, overfor hvem han tidligere havde reageret på den gamle facon med generthed o. s. v.

D's lange beretning, der kun afbrydes af anerkendende ord og reaktioner fra de andres side, synes at provokere endnu mere frem hos C's moder og hos C selv. De fordyber sig i detaljer om faderens drikke- og konflikterne med ham, og C's moder kommer bl. a. ind på, hvorledes hun tidligere havde holdt alt for lidt med C, når det gik ud over ham. Det prøver hun nu at gøre godt overfor sine yngre børn.

Der udveksles indbyrdes erfaringer vedrørende fordrukne fædre, moraliserende mødre og konflikter i hjemmet mellem C's moder, B, B's broder og D. Også E, der har konen på besøg, kommer i denne forbindelse ind på sin mistro og skepsis til sine medmennesker. Han mener at han også må søge lidt af årsagen i oplevelserne i de tidlige barndomsår. Fortæller hvorledes faderen sejlede, og moderen var faderen utro under disse sejlture. Hvorledes forældrene blev skilt, medens E var ganske lille (6—7 år). E, der før havde hængt meget ved sin moder, mistede gennem alt dette tiltroen til forældrenes ærlighed. Han fortæller, at han siden altid har reageret med den samme angst for at blotte sig, som han allerede fik indarbejdet dengang. Han mente ikke, at man kunne stole på nogen, og dette havde senere også resulteret i, at han f. eks. havde gemt, hvad han havde af problemer, overfor konen. Han havde aldrig vist hende tilstrækkelig fortrolighed, skulle altid give

det udseende af, at det gik pænt, og dette havde på en vis måde været den indirekte grund til, at han sidst recidiverede.

E's kone bryder flere steder støttende ind og fremhæver, at hun og E nu på en helt anden måde er i stand til at tale ud om tingene. E fortæller i denne forbindelse, da en af de andre gruppedeltagere har ytret tvivl om berettigelsen af at have koner og kærester med til disse møder, at han i hvert fald synes, at det er en støtte at have konen med idag.

I resten af mødet diskuteres problemet med at have kærester og koner med til gruppemøderne.

Dette referat, der naturligvis er meget summarisk, illustrerer en række af de gavnlige fænomener, der også kendes fra den almindelige gruppebehandling, først og fremmest genkendelsen, almengørelsen og afreaktionen.⁵⁾ Man ser bl. a., hvorledes et uforstående, moraliserende familiemedlem, her den pylrende, overbeskyttende moder (i al sin velmenende venlighed en central kriminogen faktor) bliver påvirket i retning af større forståelse af andre mere forstående pårørende. Den godtagende gruppeatmosfære spiller naturligvis en rolle. Det ligger i luften, og hun mærker det ret hurtigt, selv om hun måske ikke tænker nøjere over det: gruppens centrale normer, at man bør forstå hinanden, at man ikke bør moralisere etc., »påtvinges« hende umærkeligt bl. a. gennem de tidligere i artiklen nævnte mekanismer. Følelsen af til en vis grad at være i samme situation som B's forstående broder (en »normal« pårørende til en kriminel med de dertil hørende stigma) gør påvirkningen fra ham særlig virksom. Hverken lederen eller de andre deltageres udtalelser ville have haft den samme virkning. Fænomenet kendes fra almindelig gruppebehandling: *de gensidige påvirkninger har størst mulighed for at blive intenaliserede, når »vi-følelsen« er stærk.*⁶⁾ ⁷⁾ Hun forstår bl. a. gennem broderens og B's egen beretning lidt af sin søns (og sin egen) baggrund — og derigennem får hun mulighed for at ændre så meget af sin holdning, at en god familier cirkel evt. kan komme i gang. Samtidig får hun under indflydelse af broderens udtalelser lejlighed til selv at få lidt luft for ophobede forurettelser, hvilket yderligere øger hendes modtagelighed for ændring.

Det synes, som om hele atmosfæren gennem deltagelsen af familiemedlemmer bliver mere ladet med emotioner end sædvanligt. Selve gruppesituationen, der naturligvis efterhånden bliver mere eller mindre stereotyp, får herigennem nye facetter, nye muligheder, som kan udnyttes.

C, der ellers ikke er meget talende, provokeres til en vis grad gennem atmosfæren og moderens nærværelse til under en vis affekt at komme frem med nyt anamnesticke materiale, som kan blive bearbejdet og evt. give ham bedre indsigt i hans forhold.

B, der ved tidligere møder har fortalt om lignende oplevelser, som han her beretter om, er bl. a. under indflydelse af broderens nærværelse mere emotionelt påvirket, end han plejer at være. Det er en anden situation, og stoffet synes at blive afreageret og gennemarbejdet på en anden og tilsyneladende mere effektiv måde.

Også E og ikke mindst E's kone synes at få bedre forståelse og indsigt i hans reaktioner. E, der ellers er ret usikker, får gennem konens nærværelse en større sikkerhed og til en vis grad en højere status i gruppen. Der synes yderligere at være en vis værdi i, at deltagerne sammen med nærtstående familiemedlemmer får lejlighed til at fordybe sig i fælles oplevelser. Der er større mulighed for fællesskabsfølelse, for at finde tilbage til de fælles oplevelser og for genkendelsen, almengørelsen og afreaktionen af disse oplevelser.

Man ser i øvrigt, hvorledes den prøveudskrevne D, selv om han ikke selv har pårørende med, alligevel får særligt udbytte af familiemødet. Han får lejlighed til at fortælle om sine fremskridt og får ros og anerkendelse — ikke blot af gruppens medlemmer, men også af de mere »normale« udenforstående. De repræsenterer vel for ham i højere grad det sociale samfund end lederen og gruppens almindelige medlemmer, og derfor bliver deres reaktioner særlig værdifulde. (I D's beretning om sin adfærd overfor tidligere skolekammerater eksemplificeres tydeligt det først i artiklen nævnte om de gamle stimulusituationer, der ofte provokerer den tidligere adfærd).

Gennem familiemøderne får familiemedlemmerne mulighed for en bedre forståelse, ikke blot af de enkelte forvarede og af sig selv, men også af, hvad der egentlig sker med den forvarede under opholdet på anstalten. Eventuel fjendtlighed, mistro og skepsis overfor anstalten, der på grund af uvidenhed og manglende oplysning let opstår, kan herigennem fjernes.

III.

Hustruers og kæresters deltagelse.

De pårørende, der hyppigst har været til stede ved familiemøderne, har været deltagernes koner og kærester. I en del tilfælde har deres deltagelse været yderst gavnlige, men der har til gengæld også været en række tilfælde, hvor koners og kæresters deltagelse har været ret problematisk.

E's kone, der er en sund og naturlig kvinde, og som absolut har en god indflydelse på E, har der f. eks. kun været gode erfaringer med. Gruppen accepterer hende efterhånden helt, og hun indgår som et aktivt og fornuftigt islæt i gruppen. E's egen stilning blandt de andre gruppemedlemmer bliver som omtalt gennem hendes deltagelse ovenikøbet bedret betydeligt.

Også D's kæreste, der er temmelig ung og umoden, har deltaget i en lang række møder med godt resultat. D, der på trods af den personlighedsmæssige bedring, der er sket med ham, stadig kan være ret barnlig og opfarende, har i begyndelsen af sit forhold til kæresten temmelig mange vanskeligheder. Efter at hun imidlertid kommer med til gruppemøderne, hvor både hendes og D's holdning gang på gang bliver bearbejdet og gennemdrøftet, får de begge efterhånden en ganske god indsigt i deres forhold. Om det er denne indsigt og deltagelsen i gruppen eller helt andre faktorer, der har været af betydning herfor, er naturligvis umuligt at udtale sig om, men i alle tilfælde er det en overgang en forbløffende forandring, der sker med dem begge. Ved deres bryllup sender gruppen telegrammer, flere af de prøveudskrevne møder op med blomster, og en enkelt velskrivende gruppedeltager sender parret en længere tale, som angiveligt har rørt både D's og kærestens familie stærkt.

Tilsyneladende en solstrålehistorie. Senere bliver forholdet mellem dem dog atter dårligt, bl. a. under indflydelse af D's meget langvarige arbejdsløshedsperiode. Han recidiverer efter et års forløb. Han bliver løsladt et par uger efter anholdelsen på grund af sagens karakter, er på fri fod et halvt års tid, får arbejde og klarer sig — og bliver så dømt til genindsættelse!

Selv om gruppen af denne grund er temmelig skuffet, tager de sig dog af konen på en udmærket måde. Hun bliver inviteret ud hos de deltagere, der er gift, kommer til gruppemøder på Kastanienborg, hjælpes med arbejde o. s. v. I gruppen får hun et sted, hvor hun kan tale om sine vanskeligheder, et tilknytningspunkt, og kommer bl. a. herigennem over den vanskelige periode på en nogenlunde smertefri måde.

I disse som i flere andre tilfælde har konens deltagelse i gruppen været gavnlig, både for hende selv, manden og gruppen. Ser vi imidlertid på F's kone, der også har været en flittig deltager i gruppen, dukker der straks en del problemer op.

Det værste var måske, at F's kone netop var så flittig en deltager i møderne. Da hun først var begyndt at komme, var der i meget lang tid næsten ikke et møde, hvor hun ikke mødte op. Det var særlig slemt, efter at manden var blevet prøveudskrevet. Hun kom ganske vist med en række oplysninger om bl. a. F's tilbagefald til uheldige ambitioner o. s. v., der for så vidt gav gruppen lejlighed til en gavnlig bearbejdning af F, således at han selv blev opmærksom på faren. (I det hele taget kan koner og kærester naturligvis ofte være særdeles værdifulde forbundsfæller i forsorgsarbejdet — det ved enhver, der har arbejdet med dette, men det kan blive et delikat problem, hvis manden f. eks. oplever, at han bliver udspioneret. Han kan også blive jaloux, hvis der bliver taget mere hensyn til konen end til ham selv o. s. v.).

Selv om der var flere udmærkede møder med F og hans kone, hvor bl. a. deres indbyrdes forhold blev gennemarbejdet med en vis effekt, var der dog også møder, hvor man kun fik rippet op i problemerne, men ikke nåede at gøre dem blot nogenlunde færdige. — Idag, godt 4 år efter at F's gruppe begyndte sin virksomhed, er gruppen holdt op med at mødes, og forholdet mellem F og konen er nu tilsyneladende godt.

Skal man resumere nogle af de uheldige erfaringer, der her kort er skitseret i F's tilfælde, kommer de til at se således ud: Det er ikke altid godt, hvis hustruer og kærester er med hver gang. Det vil undertiden kunne hæmme dene ene af parterne, idet den enkelte ofte står mere frit, når den anden part ikke er til stede. Der vil også let kunne komme bitterhed mod den anden, hvis denne er kommet frem med noget negativt, som man ikke når at få drøftet ordentligt igennem i det korte møde. Det vil i så fald fortsætte med at gnave videre og nå at ødelægge en del inden næste møde. Problemerne skal helst kunne drøftes nogenlunde igennem på det enkelte møde, ellers kan det ofte være risikabelt med familiemøder, hvor der rodes op i problemer, som man ikke har tid til at få drøftet færdig.

Gruppen skal først og fremmest være et fristed, hvor det enkelte gruppemedlem kan få læsset af, og hvor han accepteres. Dette vil jo som regel også automatisk hjælpe den anden part.⁸⁾ Gruppen kan let blive noget, man undgår, hvis konen altid er med, og den enkelte måske på baggrund af tidligere oplevelser ikke vil rykke ud med det, der trykker. Den forvarede skal imidlertid stadig føle, at han er i centrum, at han er det egentlige gruppemedlem. Er der for mange problemer, må lederen hellere tage et eller flere særmøder med de to eller flere direkte implicerede, sådan som det da også er blevet gjort i en række tilfælde, bl. a. med F og dennes kone. Disse møder falder imidlertid udenfor de former, der her skal beskrives.

IV.

Gruppemøder med ægtepar i private hjem.

Efterhånden som flere af gruppemedlemmerne bliver prøveudskrevet, er det naturligt, at specielt de medlemmer, der er gift og har eget hjem, føler trang til at se andre fra gruppen med deres evt. koner og kærester hjemme hos sig.

De deltagere, der bliver forlovet og gift, efter at de er blevet prøveudskrevet, vægrer sig ofte i begyndelsen lidt ved at tage kæresterne med til de almindelige familiemøder på anstalten, og kæresterne er som oftest temmelig usikre og skeptiske overfor selve gruppearbejdet. Her glider disse uformelle gruppemøder i private hjem ind som en udmærket overgangsform. Et sådant uformelt møde i en af deltagernes hjem skal her kort refereres:

I mødet deltager foruden lederen en prøveudskrevet (A) med sin kone (værtsofolkene), en prøveudskrevet (B) med sin kæreste og en enlig prøveudskrevet (C). Kæresten har hidtil været bange for at deltage i gruppemøder, og selv om hun f. eks. før har mødt C (der nogle gange har været på besøg hos dem), er det første gang, hun er med til et egentligt gruppemøde.

Ved mødets begyndelse er der almindelig hyggesnak, men det glider ret hurtigt over i drøftelsen af spec. de to pars indbyrdes forhold. Både A og B har vanskeligheder med henholdsvis konen og kæresten, og vanskelighederne synes i nogen grad at være af samme karakter. C — et særdeles velbegavet og velmenende gruppe medlem — er meget aktiv, påpeger fejl og udreder tråde og virker i det hele taget som en effektiv katalysator.

Kæresten er først lidt tilbageholdende, men ved C's stadige påvisning af hendes og kærestens barnlighed o. s. v. kommer hun — især efter at B selv har gjort nogle indrømmelser — mere ud af busken. Hun indrømmer, at hun undertiden kan være temmelig barnlig og hysterisk, og hun fortæller lidt om baggrunden herfor: Om den lunefulde moder (forældrene er skilt) hun er opvokset hos, og som adskillige gange har været indlagt på psykiatrisk afdeling. For kort tid siden havde moderen været ved at jage en kniv i B, således at politiet måtte tilkaldes. Efter denne episode var B og kæresten flyttet sammen, og kæresten havde afbrudt forbindelsen med moderen. Hun fortæller videre om, hvorledes hun på den ene side var udsat for moderens aggresioner, og på den anden side samtidig blev opvartet af hende, således at hun selv var blevet temmelig uligevægtig og havde fået — som hun udtrykker det — »prinsessemanerer«.

C refererer for kæresten, hvorledes B i de sidste gruppemøder har været udsat for ret kraftig kritik fra gruppens side på grund af sin sure og irritable facon overfor hende. Kæresten, der tilsyneladende har været bange for, at det var hende, det gik ud over, når gruppen var samlet, og B som gruppen holdt med, ændrer tydeligt nok gennem C's referat indstilling til gruppens arbejde.

Det viser sig iøvrigt i løbet af aftenen, at både B og kæresten gensidig har troet, at den anden ønskede at forlade det hele. Da de nu, ikke mindst ved hjælp af C's energiske indsats og provokeret af A's og konens vanskeligheder, får gennemdrøftet deres forhold — tilsyneladende for første gang på en mere saglig facon — opdager de, at de jo trods alt begge holder af hinanden og absolut ikke har tænkt på at gå fra hinanden.

Yderligere en række eksempler på deres og på A's og konens uhenigtsmæssige adfærd fremdrages og gennemarbejdes. C er stadig yderst aktiv i sin påvisning af fejl og for så vidt også af positive sider og af, hvad der vil være at bygge på i det fortsatte forhold.

Mødet varer til de små timer — og begge parrene giver udtryk for glæde over, at luften er blevet rensset, og at der ligesom er kommet nye udgangspunkter for det fortsatte samliv. (Kæresten bliver efter dette

møde nærmest gruppe-entusiast og får da også i den følgende tid en del udbytte af sin deltagelse i gruppen) .

Man ser, hvorledes en del af de fænomener, der optrådte i familiemødet på Kastanienborg, også dukker op i dette uformelle møde. Betydningen af en god katalysator viser sig særlig tydeligt her. C er velbegavet, aktiv, indstillet på at gøre en indsats og i besiddelse af den tilstrækkelige smidighed til at være kritisk og positiv, uden at hverken kritikken eller rosen kun opfattes som sådan. Hans påvirkning i forbindelse med de to pars nogenlunde fælles situation (jfr. det tidligere omtalte om »vi-følelsen«) bidrager hver på sin måde til, at parrene tilsyneladende får udbytte af aftenen.

Og C — ja, ved at behandle de andre — behandler han jo til en vis grad også sig selv!

Familiemødernes specielle betydning for den kriminelle paria.

Familiemøderne synes at have en særlig betydning for de gruppedeltagere, der føler sig meget degraderede på grund af deres kriminalitet. Især den forvarede med seksualkriminaliteten føler sig ofte som en paria. En oplevelse, som i høj grad kan vanskeliggøre overgangen til en kriminalitetsfri tilværelse, og som kan være en medvirkende faktor ved evt. ny kriminalitet. Denne oplevelse af at være udstødt mindskes i nogen grad ved den almindelige acceptation fra de øvrige gruppedeltageres side, og først og fremmest ved acceptationen fra de pårørende, spec. de kvindelige pårørendes side. Det letter trykket og derigennem lidt af vanskelighederne ved den senere overgang til det frie liv. Som en af deltagerne med seksualkriminalitet siger det på et gruppemøde, der er optaget på bånd:

»Det varede sgu' længe, før det gik op for mig, at det (gruppen) var for at hjælpe mig. Jeg troede, de sad her for at irritere mig. Jeg troede, jeg skulle gejles op. Det er et led i behandlingen, tænkte jeg — du skal have hele torturen med — det var ligesom — ja, du kan bare tage sådan noget: Der er ikke nogen, der har protesteret mere mod, at I tog koner og kærestes med end mig. Jeg tror ikke, der er nogen, der har haft mere gavn af det end mig, du, det er noget så dejligt — når man sidder for sex — at så ved pigerne det — og så — ja, så lader de som ingenting — og de taler til en ligesom om, man var et ganske almindeligt menneske! Det har man jo også altid gået og pustet op. Når folk fik det at vide — for satan — det var jo skrækkeligt, ikke. Men det er jo kommet meget naturligt. Jeg har ikke mærket nogen forskel, hverken på (nævner her et par af de kvindelige familiemedlemmers navne)«

En af deltagerne bryder støttende ind: »Nej, de vidste jo, hvad du sad for, det var de da ligeglade med«.

»Det er jo slet ikke noget, folk skænker en tanke, men det er jo noget, man selv har gået og pustet op, ikke. Altså, det er vel sådan noget, der er med til, at man har fundet ind i sig selv og kan snakke om det — naturligt«.

V.

Familiemøder under udgang.

En forvaret ville gerne have haft sin moder — der på det tidspunkt var på besøg fra provinsen — med til et af de almindelige familiemøder på Kastanienborg. Hun kunne imidlertid ikke komme på den aftalte mødedag, og da han kort tid efter skulle på sin månedlige 8 timers udgang fra anstalten med ledsager, foreslog han familien, udgangsledsageren og lederen, at man foranstaltede »et familiemøde« under udgangen i hjemmet. Kun han selv, hans egen familie incl. moderen, (der på denne måde alligevel kom til at deltage i familiemødet), udgangsledsageren og lederen skulle deltage. Ingen af de implicerede parter havde noget at indvende, den forvarede gik på udgang med ledsageren og hen under aften dukkede lederen op, og familiemødet begyndte.

Således startede udgangsmøderne, der vel nok er den mest problematiske form for familiemøder. For så vidt er det jo den mest naturlige familiesituation: familien i hjemmet. Her får man et tydeligt billede af en del af de stimuli, der har virket på den forvarede. Man ser familiemønsteret i virksomhed i de samme omgivelser, i den samme stue, blandt de samme møbler, hvor så mange konflikter måske tidligere er blevet levet ud. Man har her særlige muligheder for at bearbejde og ændre lidt på mønsteret, og man har netop her en chance for, at ændringen kan blive mere effektiv (jfr. det i indledningen nævnte om de tidligere stimulisituationers betydning).

I et sådant familiemøde kan man f. eks. se moderens karakteristiske, overbeskyttende holdning overfor den forvarede, de to yngre søsken- des jalousi overfor forvarede, den yngste broders beundring af ham og stedfaderens kølige holdning. Man kan se den forvaredes reaktioner på den pæne familie med forskellige provokerende udtalelser om værtshusets herligheder i modsætning til familielivets kedsommelighed o. s. v. Alt dette træder tydeligt frem og kan direkte påpeges og bearbejdes. De indbyrdes aggressioner kan få afløb på en mere adækvat måde gennem den relativt saglige og gensidigt accepterede gruppeatmosfære, som det først og fremmest er lederens opgave at skabe og fastholde. De forskellige familiemedlemmer har mulighed for at få

talt ud på en ganske anden måde, end de til daglig får det, og evt. misstæelser kan rettes. I det her skitserede eksempel kommer den forvarede således åbent frem med sine meninger om faderen. De mere eller mindre latente aggressioner, der tidligere har vist sig bl. a. i den forvaredes uhensigtsmæssige trodsholdning, kan her komme åbent frem og blive bearbejdet. Forholdet til faderen gennemdrøftes, og denne får selv for første gang lejlighed til at fortælle den forvarede lidt om baggrunden for sin kølige holdning til ham: Om hans vanskelige situation som stedfader, hans angst for at gøre noget forkert overfor den overpåkæmpe moder. Baggrunden for den gensidige skarpe holdning kan bearbejdes; de kan begge få lejlighed til at gøre indrømmelser, der kan medvirke til at ændre lidt af den gensidige skarpe holdning, og de kan opleve den lettelse, det giver. Derigennem er der mulighed for, at en positiv cirkel mellem faderen og den forvarede kan komme i gang. (Dette er da også tilfældet ved det her nævnte møde, hvilket fremgår af udtalelser både fra den forvarede og stedfaderen). Forholdet til de jaloux søskende er straks betydeligt vanskeligere at ændre, idet moderens holdning er dybt indarbejdet i hendes personlighed. Selve det at få snakket lidt ud om tingene letter imidlertid tilsyneladende.

Man har den fordel ved disse udgangsmøder, at den forvarede stadig befinder sig på den beskyttede institution, hvor man har lejlighed til yderligere at gennemarbejde problemerne på en relativt ufarlig måde.

Man må imidlertid optræde med yderste varsomhed ved disse møder, måske endnu mere end ved de allerede nævnte former, idet der her kan være endnu større risiko for, at der rippes op i problemcirkler, som måske ikke engang har med den forvarede at gøre, og som man senere ikke har praktiske tidsmæssige muligheder for at arbejde tilstrækkeligt igennem.

Ved disse møder er som før omtalt en omhyggelig instruktion af deltagerne og en fastholdelse af den specielle gruppeatmosfære særlig nødvendig. Man må betone, at man, som Allport siger det, ikke — eller kun vanskeligt — kan ændre sine medmenneskers holdning, hvis de samtidig føler sig angrebet!

Man må nøje forklare formålet og evt. risikomomenter og helst provokere familien til selv at formulere situationens muligheder, inden man går rigtigt igang. Man må til en vis grad have familien til at spille deres roller på en lidt anden måde end til daglig — for så vidt gør det ikke noget, at de opfatter det hele som lidt af en leg. Det kan blive alvorligt nok endda.

Imidlertid er der her som ved al anden gruppebehandling så mange sikkerhedsventiler til stede,⁹⁾ (man kan gå udenfor, tænke på noget andet eller helt forlade mødet), således at risikomomenterne vel trods alt ikke er så store.

VI.

Påvirkning af fjernere familierelationer gennem gruppeformen.

En forvaret, der tidligere er dømt for seksualkriminalitet, forlover sig med en pige. De er glade for hinanden, og pigens forældre, der er ret velhavende, og som pigen i øvrigt føler sig stærkt knyttet til, anerkender i begyndelsen forbindelsen. Da de imidlertid opdager, at forvarede har været straffet, ovenikøbet for seksualkriminalitet, prøver de først at overtale pigen, men da det ikke lykkes, stiller de hende overfor et ultimatum: hun må vælge kæresten eller familien. Pigen vælger under svære sjælekvaler den forvarede og flytter sammen med ham. Hun vil aldrig se forældrene mere, de vil aldrig se hende etc.

Pigen bliver imidlertid vanskeligere at omgås, hun bliver nervøs og rastløs, og dette går naturligvis også ud over den forvarede. Han får lignende symptomer, og han og pigen spørger til sidst lederen, om denne vil tale med forældrene og hendes søskende i en »familiegruppe«.

Yderligere bliver man ringet op af forældrene, der tydeligt giver udtryk for at være lige så plagede som pigen og forvarede. Familiemødet arrangeres, dog kun med forældrene og pigens yngste broder i første omgang. Familien kommer herunder frem med deres voldsomme aggressioner overfor den forvarede, de vil aldrig se ham, broderen kunne straks mærke, det var en »lokker« o. s. v.

Da de efterhånden har fået afløb for deres aggressioner — og herunder i øvrigt åbenbarer svære indbyrdes konflikter — fortæller man lidt om den forvaredes baggrund, taler senere om mørketallet og den skjulte kriminalitet i befolkningen o. s. v. (det sidste rammer tydeligt), og det ender med forlig mellem parterne. De accepterer forvarede og kærestens forhold, og der etableres en nogenlunde modus vivendi parterne imellem.

Eksemplet viser, hvor langt man undertiden må gå ved behandling af den enkeltes totalsituation. Man bliver endog involveret i den forvaredes kærestes forældres situation! Her er det vel særlig problematisk, hvor langt man bør gå. På den ene side er kærestens forældre væsentlige indirekte påvirkningsfaktorer. Da disse faktorer på dette tidspunkt er skadelige, må man prøve at ændre dem i en for dem selv, datteren og den forvarede mere gunstig retning. Dette sker bl. a. ved, som det fremgår af eksemplet, at give parterne lejlighed til at drøfte problemerne igennem, til at afreagere aggressioner i så høj grad, at de får mulighed for at gribe situationen an på en mere realitetsbetonet måde.

På den anden side må man naturligvis ikke gå for langt med disse fjernere personer. Kærestens fader lægger f. eks. senere op til en dyberegående bearbejdning af hans egne problemer, bl. a. i forholdet til konen og børnene. Da man ikke har praktisk mu-

lighed for en videregående behandling af hans vanskeligheder, må man holde samtalen med ham på et rent støttende plan.

Den naturlige balance.

De her anførte former for påvirkning af familien må betragtes som en række muligheder, en række forslag til teknikker i familiebehandling i gruppeform. De er blevet prøvet, men i sagens natur langt fra gennemprøvet, og man tør absolut ikke generelt anbefale de netop her anvendte metoder. Det må først og fremmest afhænge af den samlede behandlingssituation, som den enkelte står med, af de midler og muligheder af faglig art, der er til ens disposition.

Der er endnu flest uklare punkter, områdets muligheder er endnu så lidet udforskede, at man stadig hovedsagelig må arbejde med lidt erfaring og megen intuition.

Selv om de her beskrevne metoder tilsyneladende har bestået i en relativt aktiv indgriben, så behøver og bør en sådan behandling af totalsituationen langt fra altid være af aktiv art. I en del situationer opnår man sikkert ligeså meget — eller mere — ved at undgå at gribe ind — ved at lade situationen udvikle sig selv, som forsorgssekretær Damborg engang har udtrykt det. Det er, som om man ved sin aktive indgriben undertiden ødelægger en ligevægt, der er ved at blive skabt.

Vi er nu engang ikke Vor Herre, men må affinde os med, at *det eneste, vi i de fleste tilfælde kan gøre, er at give situationerne lidt bedre betingelser for, at de kan løse sig selv!* Vi kan højst være medvirkende til at fremme de interpersonelle relationers naturlige balance, således at vi derigennem åbner muligheden for, at *den spontane helbredelsesproces* kan finde sted. Det er et risikofyldt arbejde, hvor vi endnu i høj grad arbejder delvis i blinde, og hvor vi let trods al forsigtighed — ja undertiden måske netop af denne grund — kommer til at ødelægge den naturlige balance, den spontane helbredelsesproces.

Wulff Feldman.

LITTERATUR

1. *Lewin, Kurt:* »Resolving Social Conflicts« (New York 1948, p. 57).
2. *Stürup, G. K.:* »Behandling af recidivister« (Herstedvester, 1955, stencil).
3. *Dollard & Miller:* »Personality and Psychotherapy« (New York 1950, p. 333).
4. *Lewin, Kurt:* »Group Decision and Social Change«. (Newcomb & Hartly: Readings in Social Psychology. New York 1947, p. 330—44).
5. *Feldman, W.:* »Gruppe- og individualterapi af psykopater« (N. t. f. krim. 1956, II p. 114—138).

6. *Stürup, Gradenwitz, Feldman*: »Gruppeterapi og andre nyere behandlingsmetoder overfor lovovertrædere« (N. t. f. krim. 1957, p. 95—104).
7. *Homans, George C.*: »The Human Group« (New York 1950).
8. *Feldman, W.*: Psykologiundervisning eller mentalhygiejniske rådgivningsgrupper« (Nordisk t. f. Psykologi, 1959, p. 165—182).
9. *Slavson, S. R.*: »Criteria for Selection and Rejection of Patients for Various Types of Grouppsychotherapy« (Internat. J. of Group Psychotherapy, jan. 1955 New York, p. 3—30).

Finska domar i brottmål 1951-57.

Av justitierådet BERTEL SCHWINDT.

I denna översikt har intagits, förutom rättsfall berörande straffrättens allmänna läror samt vissa typiska brott, en del trafikförseelser. De senare ha även i Finland givit domstolarna mycket arbete och under sagda tidsperiod ha de i stor utsträckning behandlats i kriminell väg, även i sådana fall då förseelserna ej varit grova.

1. *Försök*. A hade i avsikt att bränna det hus han bebott antänt en pappersgardin och skyddsgardin till en klädhängare, varvid elden även spritt sig till klädhängaren. Enär A icke, såsom han haft för avsikt, antänt själva byggnaden har A dömts för försök till mordbrand. En minoritet vid HD ansåg fullbordat brott föreligga. Majoriteten synes hava fäst vikt dels vid att elden ännu icke fått fast fot i själva trävirket och dels vid att gärningsmannen, som befann sig på platsen, ännu skulle haft möjlighet att släcka elden och att naturkrafterna sålunda ej ännu definitivt lössläppts. Dessutom torde ett visst avseende böra fästas vid huruvida gärningsmannens handlingssätt utvisade, om han ansett brottet fullbordat eller ej (II 141/1951).

2. *Medhjälp till brott*. En person A, vilken, sedan B och C beslutat stjäla från en affär, på anmodan av B medföljt B och C, ansågs, emedan utredning saknades därom, att A ämnat personligen taga befattning med stulen egendom eller att han, sedan B och C tillgripit kängor, hade tagit befattning med dessa, icke hava gjort sig skyldig till stöld. Enär dock visats att A, då han anslöt sig till B och C, varit medveten om deras avsikt att stjäla och A sålunda, genom att det oaktat följa med dem, ansågs hava främ-

Tidigare översikter över kriminalrättsliga avgöranden i Finland hava ingått i denna tidskrift år 1954 s. 327—332 och 1955 s. 318—325.

Siffrorna i översikten hänvisa till Högsta domstolens (HD) redogörelser och meddelanden, varvid I betecknar redogörelser och II meddelanden.